

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

Atomord

 Af Søren Hein Rasmussen 5. maj 2011 • I kategorien [Ord](#)

Store begivenheder kan afkaste nye ord. En fodboldspillers uheldige boldbehandling under VM i 1986 medførte udtrykket "en Jesper Olsen". Efter den store asiatiske flodbølge i 2004 kan alverdens børser nu ifølge dagspressen blive ramt af en "tsunami af reaktioner" ved dårlige økonomiske nyheder, og krigen i Libyen i foråret 2011 kan udsætte Europa for "en tsunami af flygtninge".

Så mange sproglige nyskabelser som fulgte efter atombombningen over Hiroshima og Nagasaki i august 1945 og de mange prøvesprængninger i de følgende 15 år, hører dog nok til sjældenhederne. Fænomenet var internationalt og rimeligvis stærkest i USA. Det store bog- musik- og filmværk *Atomic Platters. Cold War Music from the Golden Age of Homeland Security* dokumenterer en god del af atombombens indflydelse på amerikansk underholdningskultur og propaganda og giver bl. a. eksempler på tidens besynderlige atomgadgets, sange til atombombens pris og nye ord i telefonbøgerne.

"Miss Atomic Bomb Nevada" er fotograferet af Don English 1957 i forbindelse med en atomprøvesprængning. Fotoet har fået en status som det stærkeste udtryk for 1950'ernes sammenblanding af atomvåben og kvindelig seksualitet. Titlen "Miss Atomic Bomb" blev opfundet til lejligheden.

navne som *Atom-Otto*, *Atom-Thorn* og *Atommeliden* og ord, der på forskellig måde indeholder forvanskninger af "atom" eller kun får mening hvis det medtænkes.

"Atom-blondinen", Se og Hør 24/1 1958, også kaldet "Den blonde atombombe". Særlig meget mere var der åbenbart ikke at sige om den skotske sangerinde, som ikke var meget kendt i Danmark.

Man kan indvende, at ord som "atomangreb", "atomkrig" og "atomdelæggelse" er logiske følger af den politiske virkelighed, det nye våben skabte, og det er da også overvejende sådanne, som er blevet stående frem til i dag. Mere bundne til deres tid er "atombadedragt", "atomkjole", "atomguf" og andre i den glade afdeling,

Hvad med at købe ind hos "Atomic Shoe Co", "Atomic Sign Co", "Atomic Sportswear", "Atomic Surgical Suppl & Equip Co", "Atomic Trimming Co" eller "Atomic Undergarment Co"? Eller få sig en "Atomic Hairdo" og købe en "Atomic Cocktail" på den lokale "Atomic Cafe"? Eller bidrage ved kåringen af "Miss Atomic Bomb Nevada" – som naturligvis var behørigt udstyret med en badedragt med påsyet paddehattesky?

Man kunne dog også være med i Vesteuropa, også i Danmark. Under arbejdet på min bog [Den kolde krigs billeder](#) fra 2009 stødte jeg i danske medier fra 1940'erne og 1950'erne på et væld af ord med "atom" som præfiks. Jeg noterede langt fra alle, men listen ved siden af denne artikel er vel imponerende nok alligevel. Hertil kan man desuden lægge

"Atombombadedragt", Billed-Bladet nr. 14, 7/4 1953 s. 32. Teksten forklarer: "Knap havde den sidste Forsøgs-Atombombe sendt sin hvide champignonformede Røgsky til Vejrs over Nevadas Ørken (17. Marts 1953), før en virkelig kvik Badedragts-Fabrikant opfandt Atom-Badedragten og lancerede den ved en Swimmingpool i Las Vegas, ikke langt fra Stedet, hvor Atombombe-Forsøgene fandt Sted. Det er virkelig lykkedes, ved hjælp af flødeskums-lette Stoffer, at overføre den champignon-formede Sky til den klædelige Badedragt. Om dennes virkning er lige saa afvæbnende som A-Bombens, foreligger ingen Depecher om."

ATOM-

-alderen
-angreb
-anlæg
-angst
-badedragt
-beskyttelse
-beskyttelsesrum
-bestråling
-bestykning
-bevæbning
-bil
-blondine
-bombe
-bombebadedragt
-bombebeskyttelse
-bombebrag
-bombeeksplosion
-bombefly
-bombeforsøg
-bombemaskine
-bombemål

-
bombesprængning
-bombning
-bryllup
-demonstrant
-diskussion
-drevet
-død
-eksplosion
-energi
-fare
-fly
-forsker
-forskning
-forsøg
-forsøgsområde
-forsøgsstation
-frygt
-fysiker
-ged
-guf
-gødning
-halloj
-hjernet

-hus
-kjole
-ko
-konge
-kongres
-kost (fejkekost)
-kraft
-kraftværk
-kraftstation
-krig
-kræft
-kugler
-køkken
-ladning
-lys

Seneste sprognheder

6/3	Dansklærer: Tosprogede børn bliver sprogligt forsoemt www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde fårter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller målmand – hvilket ord er bedst? Dansk Sprognævn dsn.dk
17/12	Snebajer og nytårsskrald: Juleord kan slås op i netordbog - Jubii www.jubii.dk
24/11	Meet the Last Speaker of a Dying Language video.nationalgeographic.com
30/6	Irish-language theatre: underground but still alive www.irishtimes.com
29/6	Celebrating two years of language renewal - Princeton Similkameen Spotlight www.similkameenspotlight.com
28/6	Linguistics Breakthrough Heralds Machine Translation for Thousands of Rare Languages - MIT Technology Review www.technologyreview.com

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Ord'

Behövs ett nytt pronomen?

Ordbog over det danske Sprog

Cooler Songs Downloaden – om engelsk påvirkning af dansk og tysk Sociologisk leksikon

Nye kommentarer

Ruben Schachtenhaufen til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Niels Larsen-Ledet til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

william fich til Jødiske efternavne

Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårtsfortsæt

Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårtsfortsæt

Herluf Hansen til Ded borrijnholmska måled

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?

Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish

Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Artikler om

men som vi skal se, kan fx "atombombe" også indgå heri.

Koblingen mellem atomvåben og fest kan være vanskelig at forstå i dag, men hænger sammen med den helt overvejende positive modtagelse, atomvåbnet fik i den vestlige verden, indtil det i slutningen af 1950'erne gik op for dens politikere, militærfolk og offentlighed, at det nye våben var en alvorlig risikofaktor også mod dem selv. Social-Demokraten kaldte den 7. august 1945 nyheden om Hiroshima for "Det største videnskabelige Forsøg i Historien", mens Berlingske Tidende dagen efter skrev om "Fabelagtig Opgangstid for den kommende Slægt". Og euforien fortsatte gennem årene, også lang tid efter at man kunne vide bedre. Berlingske Tidende havde på sin forsiden den 3. marts 1949 en reportage fra "Historiens første Non-Stop Flyvning rundt om jorden". Reporteren berettede her triumferende om den fuldt bevæbnede "USA-Atombombemaskine", som var beviset på, at USA nu kunne atombombe "hver Plet paa Jorden". Det var "en ny Sejr i Kold-Krigen", som betød at "intet Fjendemaal" nu lå udenfor USAs rækkevidde:

Kaptajn Gallagher udtalte over for Journalisterne:

- Det hele gik glat og uden Vanskeligheder. Vi arbejdede i Skift, og man sov udmærket i Maskinen. Hvad vi vilde vise med denne Tur, var, at man nu kan flyve en Bombemaskine til et hvilket som helst Punkt paa hele Jorden - ligegyldigt, hvornaar det bliver paakrævet.

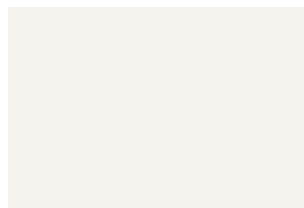
Da Journalisterne spurgte ham, om man ogsaa kunde flyve en Atombombe ind over Sovjetunionen, svarede Gallagher smilende:

- Lad os hellere sige, at vi kan flyve den hen, hvor der er Brug for den.

Og fra pressens lette kavaleri, men alligevel ganske typisk, står dette uddrag af Se og Hørs reportage den 19. oktober 1956 fra en militærovelse på Amager:

"I sidste uge eksploderede en atombombe på Amager. Det var heldigvis kun en ganske lille én. Men den kendte paddehatteformede atomsky udfoldede sig planmæssigt, og bomben var højdepunktet under en demonstration af øvelses- og signalammuniton, der blev foretaget på det inddæmmede areal, og som var arrangeret af ca. 1000 indbudte fra militær, civilforsvar, politi og brandvæsen. Demonstrationen varede tre timer, og der var efter sagskundskabens mening adskillige forbedringer blandt det, der vistes. Navnlig var militærfolkene glade for nogle flyvebombe-imitationer, der først eksploderede efter at have udløst en infernalsk hyletone. Også nogle yderst naturtro faldskærmsoldater af papir, der blev udkastet fra flyvemaskine, gjorde lykke. Og et dannebrogslag der pludselig dalede ned fra skyerne, blev hilset med bifald."

Kvindelig skønhed og sexualitet står centralt i komplekset af de glade atomord. Begrebet "sexbombe" har en etymologi, som starter ved forbindelser til "atom". Rita Hayworth blev i 1946 kendt som "atompigen", hendes efterfølgere gennem 1940'erne og 1950'erne blev til "atombomber", "atomstjerner", "atom-sexbomber", "anatombomber", "atombombeekspllosioner" osv, indtil de endte som "sexbomber" eller slet og ret "bomber". Enhver dansker i 1960'ernes begyndelse vidste, at "bomben" var et synonym for atomvåbenet, og herfra var der også forbindelse til fx "talentbombe" eller "humorbombe".

Tegneseriepinup'en Jane fik en atomkjole, som (naturligvis) var pikant gennemsligtig. Anders And og Fedtmule brugte "atomsaft" uden alvorlige konsekvenser, og Cøg og Gokke lavede sjov på

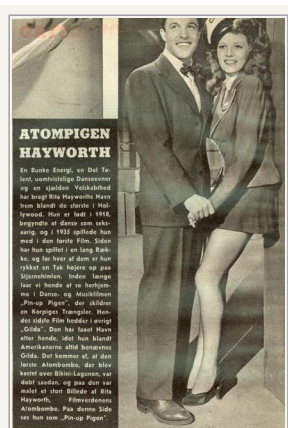

Bo Bojesen kaldte sin tegning i Politiken den 1. juli 1955 for "Fremtidens Danmark", sikkert med henvisning til det berømte socialdemokratiske partiprogram af samme navn. Atomfysikeren Niels Bohr står med sin obligate pipe og forsøger at sælge sin mekaniske atomko Urania, som skal fodres med radioaktive isotoper. Gennem den venlige satire ses fascinationen ved af den mekaniske fremtid, der var en almindelig forestilling i 1950'erne, og en lige så almindelig tiltro til, at atomkraften ville spille en nøglerolle heri. Niels Bohr var umådeligt populær, ikke mindst for sin medvirken i udviklingen af den første atombombe - hans modstand mod atomoprustning sprang pressen lettere hen over. (Klik på billedet for læselig tekst)

- magt
- march
- medicin
- missil
- modstander
- opløsning
- oprustning
- ovn
- patron
- pige
- pjece
- professor
- prøvesprængning
- pudder
- raket
- raketbase
- realisme
- saft
- sexbombe
- sikkerhed
- sky
- slagkraft
- sprængladning
- sprængning
- station
- stjerne
- stoppet
- stovsuger
- teknologi
- tiden
- ubåd
- udstilling
-
- undersøgelsesanstalt
- univers
- vognstyrer
- våben
- våbenangreb
- ø
- odelæggelse

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk
 Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter
 engelsk esperanto Formidling fransk identitet
 konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord
 ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion
 romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi
 sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi
 svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale
 Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	Bogstavlyd
maj 2012	Dansk sprognavn
april 2012	Den danske ordbog
marts 2012	Dialekt.dk
februar 2012	dk.kultur.sprog
januar 2012	Korpus.dk
december 2011	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
november 2011	Ordbog over det danske sprog
oktober 2011	Ordned. Dansk sprog i ordbøger og korpus
september 2011	Sproget.dk
august 2011	Svenska Akademien
juli 2011	Ø (Schwa.dk)
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	
januar 2010	
december 2009	
november 2009	
oktober 2009	
september 2009	
august 2009	
juli 2009	
juni 2009	

"Atompigen Hayworth", Billed-Bladet nr. 5, 4/2 1947, blev den første af en lang række

"Atom-bombe i trikot" fra Se og Hør nr. 24, 11/6 1954, kunne ifølge billedteksten kaldes således, fordi hun var så "temperamentsfuld" og "sprudlende", at hun havde lagt Broadway for sine fødder. Man forstår, at det slet ikke var så ilde at blive ramt af en atom-bombe.

"Atomøen", som faktisk bare var et ganske almindeligt stillehavsrev. Og børnene kunne i julen 1953 være så heldige at få foræret "Atom-bomberen", en legetøjsflyver med automatisk bombeudløsning til kr. 4.85. En "atombombebadedragt"

var i 1952 en smart beklædningsgenstand. Picasso blev i 1946 kaldt for "malerverdenens atom-bombe".

smukke kvinder, som blev hyldet gennem en sammenkobling til atom-bomben. Bladets forklaring lød som følger: "En bunke Energi, en Del Talent, uomtvistelige Dansevøner og en sjælden Velskabthed har bragt Rita Hayworths Navn frem blandt de største i Hollywood. (...) Hendes sidste film hedder i øvrigt "Gilda". Den har faaet Navn efter hende, idet hun blandt Amerikanerne altid benævnes Gilda. Det kommer af, at den første Atom-bombe, der blev kastet over Bikini-Lagunen, var døbt saadan, og paa den var malet et stort Billede af Rita Hayworth, Filmverdenens Atom-bombe."

maj 2009
april 2009
marts 2009

Atom-bomben kunne hertil – tilsyneladende næsten uden modifikationer – bruges som erstatning for gas i husholdningernes komfurer, smelte den grønlandske indlandsis til glæde for menneskeheden, sprænge nye mineskakter eller sættes i flyvemaskiner, så man kunne flyve til New York på en time. Eller den kunne bruges som "atommecicin". Det er symptomatisk, at Billed-Bladet den 27. april 1954 blæste til "atomkrig mod kræften" i anledning af forsøg med nye strålebehandlingsformer, og at Social-Demokraten den 21. september 1955 i samme anledning skrev om "atom-bombardement af spioner".

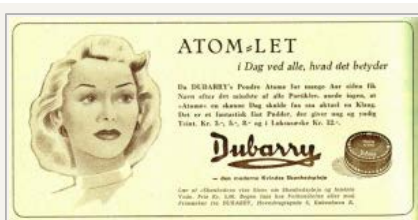
Atomeuforien toppede i 1957. Først kom sputnikchokket i oktober 1957, som afslørede, at også Vesten var sårbar overfor atomangreb. Kort tid efter fulgte en bred erkendelse af, at radioaktivitet fra de mange prøvesprængninger var et sundhedsproblem. Herfra var vejen banet for folkelige protestbevægelser over det meste af kloden, som gjorde det til dårlig stil at lave smarte associationer til atomvåbnet. Siden har man vistnok ikke set reklamer for "atompudder" til kinderne, og ikke kunnet serveret "atongul" til en køkkenmesse.

Men den todelte badedragt bærer stadig det navn, den fik efter de uhyre populære atomprøvesprængninger ved Bikini-atollen i juli 1946. Og "sexbombe" kendes endnu, omend forbindelsen til atomvåbnet rimeligvis er glemt, og afledninger som "platinbomber" og "brystbomber" er stadig i omløb i den mere populære del af dansk presse.

Søren Hein Rasmussen, lektor

På "International El- og Atomudstilling" i Forum i oktober 1957 præsenterede el-industrien en lang række af den slags køkken- og gør det selv-maskiner, som siden kom til at præge danskernes hverdag og fritid. Der var her en stærk tendens til at beskrive de forskellige nye redskaber og deres bagved liggende teknologier som atomare. I overensstemmelse hermed stod traktementet på husmoderforeningernes hjemmehag Atomgul. Billed-Bladet fulgte op med et par reportager fra amerikanske Atomhuse, som angiveligt skulle være klar i prototyper. Om "atommøkket" hedder det den 21. marts 1958, at det er "blevet til atom-køkken. Det stråler i alle regnbuens farver, og saa har det særlige elementer til opbevaring af fødevarer, der er konserveret med atomenergi. (Tidsskriftet PLASTIC beretter, at man til dette formaal tager gammastraling til hjælp). Fra en "kommandocentral" har man hånd i hanke med ventilation og varme, og herfra kan man sende forskellige dufte ud i boligens rum. Paa en skærm kan man se og tale med den besøgende, der henvender sig ved yderdøren, og man kan saa i køkkenet tage stilling til, om man vil lukke op... Ogsaa søndagsstegen kan man paa skærmen se farvegengivet, naar man henvender sig til sin slagter i tele-visio-fonen!"

Annonden for "Atom-let" fra Dubarry til "den moderne Kvindes Skønhedspleje" optrådte i Tempo 13/11 1945.

Læs også:

1. [Samlejet som kommunikationssituation](#) I filmen så man en mand og en kvinde i samleje på en lille scene. Undervejs hørte man gentagne gange fra kvinden: Støn, støn! Såvidt jeg husker, var der ingen...

Tagget med: [Ord](#), [sex](#)

---

2 kommentarer

Ruben Schachtenhaufen

5. maj 2011 • 09:54

Betegnelsen "atombryllup" stammer tilsyneladende også fra ca. 1955 ([ifølge ODS](#)). Som barn, der voksede op med trusler om atomkrig og Tjernobyl, syntes jeg det var en underlig, dyster betegnelse for 75-års bryllupsdagen, men nu giver det mere mening.

Svar

Holger Terp

9. januar 2012 • 06:42

Et par begreber mere:

Atomarbejder, ansat i den del af industrien som producerede eller producer atomvåben. På amerikansk kaldes de også energiarbejdere pga deres virksomheders kontrakter med Energiministeriet.

Atompacifist.

Atompacifisme

Atomveteran, civil eller militær som har været i nærheden eller tæt på et atomvåbenforsøg, specielt i den tidlige del af den kolde krig.

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.

